

A. VIENUOLIO „VIEŠNIA IŠ ŠIAURĖS“

Tai mergaitės Aldonos Tijūnaitės istorija. Ją Vienuolis plačiai pasakoja skaitytojui, o trumpai ją Vytautui Audeniui išskambina Santae Mariae Dolorosae bažnyčios didieji ir mažiuliai varpai. Jie pasakoja, kaip ir Vienuolis, „apie skaisčios mergelės meilę, jos vargingą ir didingą gyvenimą, pradedant nuo to, kaip ją tėvas mažutę našlaitę šiltame pajūry vieną paliko, kiek ji vargo, skurdo ir kaip, pagaliau, likimo keliais milioniere tapo ir neišpuiko, neištvirko, o parodė artimiesiems savo skaisčią širdį, jautrią sielą ir visų mylima ir mylédama tyliai ant savo mylimo rankų užgeso. Skambino varpai, pasakojo, kalbėjo apie viešnios iš šiaurės grožį, jos tobulumus, o didžiasai jų nubaigdavo ir amžinai patvirtindavo tai, ką sakė mažesnieji“ (II.287).

Šitokia melodramiška Aldonos Tijūnaitės istorijos pabaiga kai kam atrodo netikėta: sportininkė, rekordistė ir džiova mirė. Tačiau ir šitokis temos pasirinkimas ir šitokia nuotaika visai harmonizuoja su Vienuolio kūrybine ideologija: jis mėgsta paimti žmogų ir persodinti jį į nepaprastą jam gyvenimo sąlygas (net klimatinės!) kaip augalėlį. Ir naujose aplinkybėse tas žmogus bus kaip viešnia ar svečias, negalįs be savojo gimtojo kampo pabūti. Kaip „Vėžio“ ponia Kris-

tina, ta trapi pietų gėlė, buvo atkelta į usnėtą Lietuvą ir čionai nunyko, palikdama tik kvapsnius atsiminimus, taip Aldona Tijūnaitytė buvo persodinta į pietų kraštą, į saulėtąją Italiją. Ji tenai ilgai skurdo, bet nenuvyto, atsigavo fiziškai. Tačiau iš tėviškės ji buvo išsinešus du palinkimu: savo krašto pasiilgimą ir įgimus džiovos diegus. Juodu pasirodė jos gyvenime nesuderinami: arba fizinė sveikata, arba moralinis pasitenkinimas. Ir ieškodama moralinio džiaugsmo (aplankydama Lietuvą) ji turi atsižadėti gyvybės. Tai daugelio Vienuolio herojų likimas.

O jeigu Vienuolis Tijūnaitytei primetė džiovą, tai taip pat visai neatsitiktinai. Tai paveldėtoji nuodėmė — kilimas iš bajorų luomo, kuris yra, simboliškai tariant, jau „vėžio“ ėdamas. Tik atskiros to luomo atžalos — Kristinos, Tjūnaičiai, Aldonos — tiesias į viršų, bet kelmas neduoda užtenkamai syvų, ir jos greitai nudžiūsta. Net naujo kelmo ūgiai, kaip Vytautas Audenis, nepajėgia išlaikyti jų gyvenimui, tik pasaldina, o sykiu ir pakartina jų greitą gesimą. Bajorų luomas fatališkai pasmerktas žūti, ar atskiras individas būtų kaltas ar nekaltas. Tai lietuviškas fatalizmas, kaip graikuose slaptingoji Ananke.

Tačiau Vienuolis į tą dėsnybę nežiūri tragiškai. Tai skaudu, bet ne tragiška. Skaudu, nes žūsta neišsiplėtojęs žiedas ir nedavęs vaisių. Ir juo skaudžiau, juo tas žiedas skaistesnis. Dėl to Vienuolis Aldonos mirtį palydi su patosu, su teatrališku gestu, net visai be reikalo, psichologiškai neįtikinamai, priversdamas mirštančią Aldoną deklamuoti „Traviatos“ ariją. Ne tragiška, nes vieno mirtis, kitų gyvenimas yra in ordine rerum. Su kažkokiu gaivališku būtinumu vieni miršta, kad jų vietą užimtų nauji diegai, naujos rūšys, kurios toliau gyvenimą varys. Jeigu „Vėžys“ mirštant paskutiniam Put Putarleckiui iš oro skardenos gyvybės ir jėgos kupina naujosios Lietuvos kareivių daina, tai ir Vytauto Audenio kelionė į

Ameriką, Aldoną palaidojus, simboliškai byloja apie naujos kartos plieninę kūrybos ir kovos nuotaiką: „Laivas suposi, kretėjo savo mašinomis ir, skrodamas pasišiaušusią jūrą, kovojo su vandens stichija. Vėjas taršė Audenio plaukus, plėšė nuo jo rūbus, taškė vandeniu į veidą, bet pasiryžėlis tvirtai laikėsi geležinių laivo virbų ir susimąstęs žiūrėjo pirmyn. Kartais regėjos jam, kad ir jis kovoja su dviem stichijom: su skausmu sielos gelmėse ir su nauju pasiryžimu gyvenime...“ (288).

Dėl tokios idėjinės Lietuvos gyvenimo interpretacijos Vienuolio veikalas yra visai priimtinas.

Žiūrint į romano beletristinį vaizdavimo būdą, peršas išvada, kad čionai daug „filmuojama“, mažiau „retušuojama“. „Retušuodamas“ tame gyvenimo filme autorius kūrėjas paprastai daug gyvenimo vaizdų ir faktų visai ištrina, kitus paryškina. Vienuolio romane neužtenkamai „retušuota“. Pvz., aprašinėja Vienuolis arbatėlę:

Jaunimas šoko, žaidė, barstėsi gėlėmis, o seniai ir vyresnieji sėdėjo aukštuose minkštuose Manganelli salės krėsluose, sriubčiojo iš mažučių farforinių puodukų juodą kavą su likeriu ir šnekučiavo. Šnekučiavo apie tą, apie šią, gėrėjosi jaunuomene, gėrėjosi jų šokiais, žaislais, muzika (106 p.).

Autorius nieko nauja nepasako skaitytojui: visi juk žino, kad tokioj normalioj arbatėlėj svečiai šnekėsis „apie tą, apie šią“. Jeigu autorius nenori ką nors charakteringo tame pasikalbėjime iškelti, kas toliau veiksmažodžių ar asmenis charakterizuotų, tai tokiais bendriniais posakiais jis tik atima iniciatyvą iš skaitytojo pačiam įsivaizduoti ir toliau plėsti autoriaus vaizdą, antra, tarp tų žodžių paskandina kitus svarbesnius bruožus. Panašių pavyzdžių rastume tokiam pat kito baltijos aprašyme, arba kada Aldona, belaukdama

tėvelio sugrįžtant (I t.), po kelis kartus bėgioja į gatvę, arba kada ponis Manganelli vis siuntinėja tarną po kelis kartus dukters ieškoti, ir kiekvienas tas įvykis skyriumi aprašomas. Tiesa, tatai visai gyvenimiška, bet literatūros veikalas paprastai vietoj visų įvykių, vietoj visumos pasigauna dalies vaizdo — pars pro toto. Tada gyvenimo aprašymas esti kondensuotas, skaitytojas gauna ryškesnį įspūdį, o pats autorius mažesniai veikale sutalpina daugiau turinio.

Iš visos eilės žmonių, kurių dalis (dėl to jų gausumo ir neryškumo) iškrinta iš atminties, stipriausiai lieka epizodinis tėvas Bernardas, ant asiliuko, mostakuodamas kojom, apkabinęs našlaitę, linkčiodamas ir prakalbindamas kiekvieną sutiktąjį, plepia jaučiąs kaimo smuklėj prie vyno stiklo, smagiai knarkiąs ant žolės išsitiesęs, bet nutyląs ir įsibaigstinąs prie miesto artėdamas. Tai gyvas žmogus.

Reikia tikėtis, kad jaunimas *Viešnią iš šiaurės* mielai skaitys.

A. Vienuolis: *Viešnia iš šiaurės* I ir II dalys. Romanas. Sakalo leid. Kaunas, 1933, 338+290 psl., 4+3.50 lt.